

Augustinus voor iedereen?

Augustinus' Gods zorg voor de wereld

Door Vincent Hunink

Sinds 1997 ben ik lid van een vertaalgroep die zich bezighoudt met preken van Augustinus (354-430). Gezamenlijk hebben we intussen een groot aantal preken vertaald — ik kan ze niet meer tellen. En wil dat eigenlijk ook niet. Het vele materiaal heeft vorm gekregen in een serie boeken, waarin de preken zijn gebundeld naar thema of bijbelboek. Zo verscheen er nog dit jaar een boek met een reeks Augustinus-preken over de brieven van Paulus.

Dat laatste boek was nu niet bepaald lichte kost. Paulusteksten zijn al lastig, en dan gaat de kerkvader daar nog eens overheen. Mede vanwege die theologische zwaarte kregen wij als vertalers soms het idee dat ons vertaalwerk alleen gelezen zou worden door een selecte groep lezers. Zeg maar: protestante intellectuelen benoorden de grote rivieren, traditioneel in Nederland de belangrijkste doelgroep voor Augustinus-teksten.

Bij alle waardering voor die trouwe lezers wilden we ook wel eens een experiment aangaan. Waarom zou Augustinus lezen altijd zo moeilijk moeten zijn? Waarom blijven wij als vertalers toch vaak aan de veilige kant zitten? Kunnen we onze nekken niet eens uitsteken en een poging doen om echt andere lezers te bereiken? Om Augustinus echt een keer te laten spreken in taal van 2011/2012?

Het trof goed dat we juist een losse tekst onder handen hadden die niet in een bepaalde bundel thuis zou horen. Het ging om een preek over de *providentia* van God, een tekst die pas tamelijk recent in complete vorm is teruggevonden. Het thema is niet hoog-theologisch, althans, het vraagt geen vloedgolf aan bijbelplaatsen en moeilijke redeneringen. We zouden deze tekst dus wel eens anders kunnen aanpakken. Dat hebben we gedaan. Hoe? De inleiding verwoordt het als volgt:

In dit boekje hebben de vertalers een wat andere vertaalstrategie gehanteerd dan normaal. Als altijd hebben zij gestreefd naar een zo transparant mogelijke weergave van Augustinus' argumenten. Maar juist vanwege de universele inhoud van de preek moet die ook werkelijk voor iedereen begrijpelijk zijn. Daarom is de tekst in stijl 'doorvertaald' naar een Nederlands dat vergelijkbaar is met dat van kranten en tijdschriften. De preek kan eventueel ook hardop worden gelezen. Wellicht dat een voorganger in de kerk het aandurft om Augustinus' tekst integraal te gebruiken in een liturgische dienst! De vertalers hebben zich bij hun werk mede laten inspireren door het nieuwe vertaalproject van het Nederlands Bijbelgenootschap voor een Bijbel in Gewone Taal. De hier gemaakte vertaalkeuzes gaan echter minder ver dan in het bijbelproject.

Het resultaat zal eind 2011 verschijnen in een cadeauboekje van uitgeverij Damon en het Augustijns Instituut Eindhoven. Het zal onder vrienden en relaties (zoals Soda-leden) gratis worden verspreid. Hier in de OSI alvast een voorproefje van de tekst. Met daarbij, speciaal en exclusief voor de Nijmeegse classici, een stukje uit onze oorspronkelijke, eerste vertaling, zoals we die normaal gesproken in boekvorm zouden publiceren. Lees en vergelijk!

Hier volgt het begin van Augustinus' eigenlijke betoog (c.4). Hij richt zich tegen mensen die stellen dat het in de wereld een ordeloze puinhoop is, waarin de hand van God niet is te zien. Integendeel, zegt Augustinus, als je goed kijkt zie je hoe alles prachtig en ordelijk is ingericht. Bijvoorbeeld in de mens zelf.

Latijnse tekst

Primum quod homo ex anima constat et corpore et inuisibili potiore substantia subiectam uisibilem mouet, nempe naturale imperium, quod est anima praedita, et naturale seruitium, quod est caro subdita, praeclari ordinis pulchritudinem monstrant. In anima porro quod naturae excellentia ratio ualet plurimum et ceteris eius partibus praestat, quid aliud quam ordo clarescit?

Nemo enim est ita libidinibus deditus qui dubitet quid respondeat, si interrogetur utrum sit melius quod temeraria cupiditate fertur, an quod ratione atque consilio gubernatur; ac per hoc et quisquis imprudenter, non rationabiliter, uiuit, respondet tamen quid horum sit melius, etsi non actione correctus, certe interrogatione commonitus. Itaque nec in homine qui peruersos mores gerit uox ordinis perit, cum uitium natura redarguit.

Standaardvertaling

Ordering van de ziel

Allereerst, een mens bestaat uit ziel en lichaam. Hij geeft leiding aan de zichtbare, ondergeschikte substantie met de onzichtbare substantie die sterker is. De natuurlijke aanvoerder is uiteraard de ziel, die de leiding heeft. De natuurlijke dienaar is het lichaam dat onderworpen is. Dit geheel laat een fraaie, schitterende ordening zien. Verder het feit dat in de ziel de rede de voortreffelijkste natuur heeft en dus het waardevolst is en aan het hoofd staat van de andere delen van de ziel, ook daarin blijkt toch louter ordening?

Niemand is zo overgeleverd aan zijn hartstochten dat hij aarzelt over het antwoord op de volgende vraag: is het beter je te laten meeslepen door blinde begeerte of je te laten leiden door rede en beraad? Zelfs iemand die leeft zonder zijn hersens te gebruiken zal toch antwoorden welk van de twee het beste is. Hij mag er dan niet naar leven, hij is toch minstens gewaarschuwd door die vraagstelling. Zelfs bij mensen die slecht leven gaat daarom de stem van de ordening niet verloren: van nature keurt hij ondeugden af.

Nieuwe vertaling

Prachtig geleid

Ten eerste bestaat een mens uit ziel en lichaam. Het onzichtbare, sterkere element brengt het afhankelijke, zichtbare element in beweging. Het natuurlijk leiderschap ligt bij de ziel: die is de baas. En de natuurlijke dienstbaarheid bij het lichaam, dat ondergeschikt is. Een prachtig en prima systeem! En binnenin de ziel is de rede weer superieur, waardoor die de leiding heeft over de rest. Daar zit toch duidelijk systeem in?

Want kijk, wat is beter: je in blinde begeerte storten of je laten leiden door de rede en het verstand? Geen mens, al is hij nog zozeer de slaaf van zijn lusten, zal hier twijfelen over het antwoord. Al leeft hij erop los zonder zijn rede te volgen, hij zal zeggen wat het beste is. Nee, hij heeft zijn leven niet gebeterd, maar door de vraag komt hij zeker weer op het goede antwoord. Dus zelfs bij mensen die fout leven gaat de stem van de goede orde niet verloren: het is de natuur die ondeugd afkeurt.

Voor de tweede vertaling zijn andere, soms verdergaande keuzes gemaakt. We hebben ons best gedaan om nu werkelijk de laatste sporen 'gymnasiaans' eruit te halen. Ook onhandige bijzinnen, nét

niet lekker lopende constructies en woorden die wel kunnen maar toch niet prettig aanvoelen ('de voortreffelijkste natuur', 'waardevolst') zijn nu aangepakt. Het resultaat is een tekst die, hopelijk, beter leesbaar is voor een grote groep mensen. Natuurlijk blijft de tekst nog wel bepaald door het specifieke probleem dat Augustinus aansnijdt, een kwestie waar niet iedereen van wakker zal liggen. Daar is nu eenmaal weinig aan te doen.

Het maken van zulke aangepaste vertalingen is enorm tijdrovend: het kost misschien wel drie of vier maal zoveel tijd als de standaardvertaling. En ook daarvoor is al een flinke inspanning nodig. Het zal, kortom, voorlopig dus wel bij dit experiment blijven, alleen al om praktische en financiële redenen. Maar je weet nooit hoe het loopt.

Aurelius Augustinus, Gods zorg voor de wereld, [sermo De providentia Dei], Vertaald, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Joke Gehlen - Springorum, Vincent Hunink, Hans van Reisen en Annemarie Six - Wienen, Damon, Budel 2012. (Verschijnt rond 1 december 2011); meer info op: www.vincenthunink.nl